

УДК 342.9:336.226.331

КОНТРОЛЬ ЗА СПЛАТОЮ ПОДАТКІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Дозорець П.М., к. ю. н.,
старший слідчий СУ ФР ГУ
ДФС у Вінницькій області

У статті проаналізовано контроль як основний напрям діяльності фіскальної служби України щодо наповнення бюджетів усіх рівнів і дотриманням податкової дисципліни суб'єктами підприємницької діяльності. Акцентується увага на контрольній функції органів Державної фіскальної служби України, оскільки це питання досі на відповідному науковому, методичному та методологічному рівнях не обґрунтовано.

Ключові слова: податковий контроль, податки, контроль органів Державної фіскальної служби, функція державної діяльності, контрольна функція органів Державної фіскальної служби.

В статье проанализирован контроль как основное направление деятельности фискальной службы Украины по наполнению бюджетов всех уровней и соблюдению налоговой дисциплины субъектами предпринимательской деятельности. Акцентируется внимание на контрольной функции органов Государственной фискальной службы Украины, поскольку данный вопрос до сих пор не нашел соответствующего научного, методического и методологического обоснования.

Ключевые слова: налоговый контроль, налоги, контроль органов Государственной фискальной службы, функция государственной деятельности, контрольная функция органов Государственной фискальной службы.

Dozorets P.M. CONTROL OF THE STATE TAX SERVICE OF UKRAINE FOR THE PAYMENT OF TAXES AND OTHER OBLIGATORY PAYMENTS

The article analyzed the control as the main activity of the tax service of Ukraine on filling the budgets of all levels and compliance with fiscal discipline, the subjects of entrepreneurial activity. The attention is focused on the control functions of the State Tax Service, as this issue has not yet Founded appropriate scientific, methodical and methodological study.

Key words: tax control, tax, control of the state tax service, function of government activities, monitoring function of the state tax service.

Постановка проблеми. Україна буде правову державу, уводить інститути ринкової економіки, йде шляхом створення якісно нового суспільства, орієнтованого на пріоритет загальнолюдських цінностей, визнання особи найвищою соціальною цінністю держави, модифікації функціонального призначення державних органів, уведення так званих «партнерських» взаємин особистості й державних органів, що набуває особливо значення у світлі інтеграції держави до Європейського співтовариства.

Серед державних органів завжди посідали чинне місце і зберігають його органи державної фіскальної служби (далі – ДФС), реформування організаційно-правової структури та функціонального призначення яких є актуальним завданням органів законодавчої й виконавчої влади в сучасних умовах соціально-економічних, політичних перетворень у нашій державі. Україна зацікавлена в тому, щоб такі органи і структурно, і функціонально були здатні оптимально й ефективно реалізовувати функції держави, насамперед це стосується поширеної, пріоритетної функції органів державної фіскальної служби України – контролю.

Ступінь розробленості проблеми. Проблему контролю органів Державної податкової служби України відображено у працях відомих вітчизняних учених-адміністрати-

стів: О. Василика, Л. Воронової, В. Завгороднього, Л. Касьяненко, М. Кучерявенка, В. Онищенко, Л. Савченко, О. Чернявського, А. Чугаєва та інших авторів. Однак питання правового регулювання контрольної діяльності органів Державної фіскальної служби України за сплатою податків та інших платежів на сьогодні ретельно не досліджувались узагалі.

Метою статті є аналіз контролю, який здійснюється органами державної фіскальної служби за сплатою податків та інших платежів.

Виклад основного матеріалу. Історія свідчить, що будь-яка країна, незалежно від форми правління й державного устрою, не може обходитися без фінансових коштів. Фінансова діяльність більшості держав є процесом планомірного збору, розподілу та використання коштів, за допомогою яких забезпечується практичне здійснення їхніх завдань і функцій. І, звичайно, за цими важливими процесами необхідно здійснювати відповідний контроль. Невід'ємною частиною податкової політики держави за сплатою податків та інших обов'язкових платежів був контроль, який безпосередньо пов'язаний із появою перших податків, у тій формі, у якій вони існують сьогодні, сформувалися відносно недавно, хоча тенденція до виникнення певних механізмів їхнього справляння

спостерігалася ще в давнину [2, с. 117]. Одним із головних завдань державного управління є створення й забезпечення ефективної роботи механізму оподаткування та контролю щодо справляння податків, зборів (обов'язкових платежів), оскільки саме від цього залежить добробут суспільства. Як єдина система управління й контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю внесення до бюджетів податків та інших платежів і створена в Україні шляхом прийняття відповідного закону Державна фіскальна служба. Закономірно й об'єктивно виникла соціальна потреба в наявності уповноважених державних органів, основна мета створення яких і полягала в здійсненні ними повного, неухильного та систематичного контролю за розподілом податкових платежів, а в разі необхідності й примусу щодо їх виконання.

У науковій літературі поняття «контроль» розглядається в широкому та вузькому аспектах. У першому випадку контроль розглядається як сукупність політичних, економічних та ідеологічних процесів і методів, яким належить забезпечити стабільність суспільства й державного ладу, дотримання соціального порядку, вплив на масову та індивідуальну свідомість, тобто соціальний контроль [2].

Соціальний контроль у науковій літературі визначають як механізм, за допомогою якого суспільство і його підрозділи (групи, організації) забезпечують дотримання системи обмежень (умов), порушення яких завдає шкоди функціонуванню соціальної системи [3, с. 124]; цілісну систему всіх соціальних регуляторів (державних або громадських інститутів, права, моралі, звичаїв, традицій, установок) [4]; сукупність процесів у соціальній системі (суспільстві, соціальній групі, організації тощо), які забезпечують відповідність діяльності певним її еталонам, а також дотримання обмежень у поведінці, порушення яких негативно впливає на функціонування системи, систему інститутів демократії для здійснення народом контрольної діяльності й участі в управлінні справами суспільства [5].

У вузькому сенсі поняття контролю частіше зводиться до перевірки: виконання рішень вищої організації; рішень, розпоряджень різних рівнів керівної системи дотримання організаційних, економічних та інших нормативів, виконання планових завдань, дотримання законності, дисципліни тощо [6].

Під контролем розуміють і перевірку виконання й спостереження, і нагляд, і облік та тощо. Це певною мірою закономірно та обґрунтовано, оскільки тлумачні й енциклопедичні словники визначають контроль як перевірку, облік, спостереження за чимось. Так, Словник іншомовних слів визначає контроль (від французького "contrôle") як перевірку або спостереження з метою перевірки. Французьке "contrôle", у свою чергу, утворилося від латинського "contra" – префікса, що означає «протидія», «протилежність».

У другій частині слова «контроль» міститься слово «роль» (від лат. "Role") – «міра впливу, значення, ступінь участі в чомусь» [3, с. 276].

У монографічній юридичній літературі увага вчених-юристів зосереджується на аналізі безпосередньо державного контролю як різновиду соціального контролю або окремих його видів, і тут спостерігається вже певне звуження предмета дослідження, уніфікація поглядів учених. Зокрема, не заперечується той факт, що предметом їхнього дослідження є саме контроль, засади здійснення якого визначаються нормами права, правовий контроль, який здійснюється органами держави, тобто державний контроль, а разом – державно-правовий контроль, хоча в юридичній науці прийнято називати його просто державним контролем.

Активне впровадження інститутів ринкової економіки активізували роль і значення в системі фінансово-контрольних органів ДФС України, що, у свою чергу, активізувало так званий податковий контроль, який є різновидом фінансового та державного контролю загалом. У правовій науці податковий контроль розглядається як специфічний вид державного фінансового контролю, який здійснюється органами ДФС України та іншими контрольними органами, спрямований на забезпечення дотримання податкового законодавства суб'єктами, які реалізують податковий борг або забезпечують його реалізацію [8, с. 231]. У законодавстві України, на жаль, визначення податкового контролю відсутнє, що й зумовлює певні проблеми в процесі здійснення цього різновиду державної діяльності.

Варто акцентувати увагу на тому факті, що податковий контроль є комплексним поняттям і включає кілька складових, специфічних насамперед суб'єктом здійснення. Саме тому недоречно ототожнення податкового контролю та контролю органів ДФС України. Як перший, так і другий є «елементами управління процесом оподаткування, необхідною умовою існування ефективної податкової системи», однак різними в них є суб'єктні складові. Якщо податковий контроль здійснюється фінансово-контрольними органами України, до складу яких входять податкові органи, органи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, митні органи, органи Пенсійного фонду, то суб'єктами другого є виключно органи ДФС України. А тому контроль органів ДФС України є різновидом складової податкового контролю. На це варто звернути увагу й на науковому рівні, і під час формування законодавства.

Контроль органів ДФС України є різновидом державного контролю, завдяки чому йому притаманні всі ознаки останнього: він є складовою державної діяльності, виявом її функцій, складовою соціального контролю, має спеціально уповноважених державою суб'єктів здійснення, економічний характер, постійну основу, державно-владну природу, активний характер тощо. Оскільки він здійснюється у сфері фінансової діяльності, а

точніше його складової – оподаткування (що визначає його зміст, завдання, цілі, функції) – і спеціально уповноваженими державними органами – органами ДФС України, його потрібно вважати видом податкового контролю.

Держава є одним із головних суб'єктів здійснення контрольної функції в суспільстві. Це впливає з того, що держава має можливість й має реальні повноваження для впливу на суспільство, під час здійснення якого покладається на контроль. Саме він відіграє роль інтегративного засобу перевірки загальної спрямованості державної діяльності та водночас перевірки досягнення кінцевого результату управлінської діяльності й здійснення її на певних етапах [2, с. 56].

Контроль є саме як функція, оскільки функція – це основний напрям діяльності суб'єкта. Якщо мова йде про державу в особі її органів (осіб), то контроль і є функцією державної діяльності, основною метою якої є підвищення ефективності діяльності шляхом аналізу, перевірки та направлення діяльності суб'єктів правовідносин відповідно до їхніх завдань і встановлених правових приписів. За допомогою контролю забезпечується злагоджена, чітка робота органів державної влади, сумлінне та якісне виконання посадовими особами, усіма державними службовцями наданих їм прав і сумлінне ставлення до виконання своїх обов'язків для забезпечення добробуту населення. Сутність, основні завдання й напрями розвитку ДФС України з найбільшою повнотою об'єктивно виявляються в її функціях, тобто в основних напрямках діяльності, завданнях, які вона ставить перед собою, формах і методах, за допомогою яких ця діяльність здійснюється. Для підвищення податкової дисципліни глибшого вивчення вимагає контрольна функція органів ДФС. Варто зазначити, що це питання досі на відповідному науковому, методичному та методологічному рівнях не обґрунтовано. Функція контролю органів ДФС відіграє важливу роль у суспільстві, є основною функцією, оскільки, здійснюючи контрольну функцію, органи ДФС України встановлюють достовірність даних про повноту, своєчасність господарських операцій, законність дій платників податків та інших платежів, виявляють порушення чинного законодавства. Реалізація контрольної функції є одним із основних завдань фіскальних органів усіх рівнів. А це контроль за таким:

– дотриманням законодавства про податки, інші обов'язкові платежі, валютні операції, порядку розрахунків зі споживачами з використанням реєстраторів розрахункових операцій;

– наявності свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів господарської діяльності й ліцензій, патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення окремих видів підприємницької діяльності;

– дотриманням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття й обліку податків, інших платежів від платників податків, своєчасністю й повнотою перерахування цих сум до бюджету;

– реалізацією державних програм у сфері боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв і тютюнових виробів;

– погашенням податкової заборгованості платниками податків, інших платежів, зокрема тими, майно яких перебуває у податковій заставі;

– урахуванням, зберіганням і реалізацією конфіскованого та іншого майна, що належить державі (у межах своїх повноважень) [6].

Сферою контрольної функції органів ДФС України є здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів. Гострота потреби в здійсненні контрольної функції посилюється невисоким рівнем платіжної дисципліни в Україні, необґрунтовано великим обсягом податкових пільг тощо. Контроль, який здійснюють податкові органи, є порівняно новим явищем у національній системі контролю загалом.

Отже, діяльності органів ДФС України притаманна незалежність контролю за дотриманням законодавства про податки; чітка централізація системи фіскальних органів відповідно до вертикальної структури підпорядкованості; єдність системи контролю за різними платниками, регіонами, видами податків і зборів [6].

Контроль органів ДФС України є основним напрямом діяльності фіскальної служби України з наповнення бюджетів усіх рівнів, за дотриманням податкової дисципліни суб'єктами підприємницької діяльності. Здійснення фінансового контролю фіскальними органами – це складний комплексний процес, який регулюється відповідними Законами України та підзаконними нормативно-правовими актами. Належне законодавче забезпечення контролю сприяє ефективності контрольної діяльності й удосконаленню механізму контролю.

Успішна діяльність фіскальної служби в Україні з контролю за наповненням дохідної частини всіх видів бюджетів значною мірою впливає на розвиток ринкових реформ, забезпечення нормального функціонування органів державної влади, виконання всіх функцій держави. Головне завдання органів ДФС України – це контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю нарахування, повнотою й своєчасністю сплати до бюджетів податків та інших платежів відповідно до законодавства України [6].

Висновки. Основною концептуальною базою необхідних зрушень і новацій у контролі органів ДФС України є основні науково обґрунтовані й соціально необхідні напрями вдосконалення адміністративного (пріоритетність «публічно-сервісної» його складової) та податкового (зміщення акцентів на максимально можливе досягнення гармонізації відносин між органами ДФС і суб'єктами підприємницької діяльності) реформування.

Виникає необхідність реформування ідеологічних принципів контрольної діяльності органів ДФС України. Інтегровальна мета такої діяльності в цих умовах повинна визначатися не тільки в межах забезпечення наповнення бюджету та платоспроможності держави, а й спрямовуватися на забезпечення розвитку підприємницької діяльності й економічного добробуту всього суспільства, підвищення загального рівня податкової культури як платників податків, так і самих працівників контрольних органів, що логічно призводить до зміщення акцентів на реалізацію не тільки фіскальної та каральної функції, а передусім профілактичної, превентивної, методологічної функцій. У цьому контексті неминучі зміни в усьому організаційно-правовому механізмі досліджуваної контрольної діяльності: суб'єкті здійснення (чітке визначення статусу, прав, обов'язків і відповідальності), принципах, гарантіях, завданнях і методах (методиці) її здійснення.

Особливого значення в таких умовах набуває закріплення в законодавстві, що регулює основні адміністративно-процедурні питання здійснення контрольної діяльності органів державної служби, зазначених тенденцій, формулювання принципів і завдань,

чіткого врегулювання напрямків і методів контролю, видів, підстав і порядку реалізації останніх.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий контроль : [підручник] / [П.Ю. Буряк, Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька, В.З. Білінський]. – К. : Хай-Тек Прес, 2007. – 608 с.
2. Гусак Н.Б. Контроль податкових органів за діяльністю підприємств : [навчальний посібник] / Н.Б. Гусак, Ю.Д. Гусак. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
3. Кучерявенко М.П. Податкове право України : Академічний курс : [підручник] / М.П. Кучерявенко. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 701 с.
4. Завгородній В.П. Податки та податковий контроль в Україні / В.П. Завгородній. – К. : А.С.К., 2000. – С. 84.
5. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : [підручник] / В.М. Плішкін ; под ред. Ю.Ф. Кравченко. – М. : НАВСУ, 1999. – С. 511–512.
6. Податковий кодекс України. – К. : ДП «ІВЦ ДПА України», 2010. – 336 с.
7. Про державну податкову службу в Україні : Закон України від 04 грудня 1990 г. (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 6. – Ст. 37.
8. Онищенко В. Податковий контроль у системі державного регулювання економіки / В. Онищенко // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 213–218.
9. Філософський енциклопедичний словник. – М. : Сов. енциклопедія, 1983. – С. 445.